

een grondel

Onomstotelijk weten

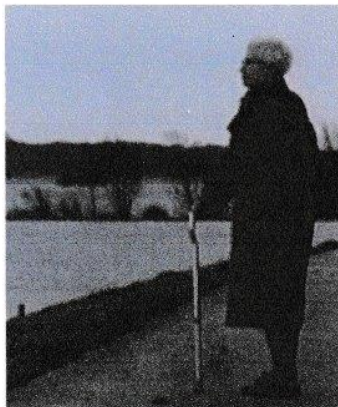
Opeens was het bij me, dit woord: geboorteling. Sindsdien vraag ik me af wat deze vondst bij Ida Gerhardt los zou maken. Want dit lijkt me typisch zo'n term die bij haar tot een gedicht had kunnen leiden. Zou zij trouwens die ervaring kennen van het onverhoeds overvallen worden door een zomaar opkomend woord? Wat ik tot voor kort als beeld van deze dichteres had is dat dichten vooral noest zwoegen is. Schrijven, schrappen, veel weggooien en hopelijk iets overhouden dat zeggingskracht heeft. Inmiddels, na drie Ida-biografieën, blijft dat beeld weliswaar in tact, maar zag ik ook een uitzondering. Getuige dit fragment uit Ida's brief aan een vriendin: *We zijn verschillende malen in Denemarken geweest. Verzen waar ik niets aan heb gedaan, die mij zó regelrecht werden gezegd, zijn daar tijdens overvaarten met de pont geschreven.* Ergens anders brengt haar reisgenote en hartsvriendin Marie van der Zeyde het ontstaan van zo'n vers nog wat dichterbij. Ook zij verhaalt van hun vaartocht naar een Deens eilandje en schrijft erover: *Het was of je op weg was naar het eind van de wereld. "O wácht even," zei Ida, "o láát me even. Ik moet even iets opschrijven." Ze krabbelde het zó neer, op het dek van het puffende bootje.*

Dat neergekrabbelde 'het' kreeg de titel 'De gestorvene' en kent twee coupletten.

*Zeven maal om de aarde te gaan,
als het zou moeten op handen en voeten;
zeven maal om die éne te groeten
die daar lachend te wachten zou staan.
Zeven maal om de aarde te gaan.*

*Zeven maal over de zeeën te gaan,
schraal in de kleren, wat zou het mij deren,
kan uit de dood ik die éne doen keren.
Zeven maal over de zeeën te gaan –
zeven maal, om met zijn tweeën te staan.*

Deze verzen zijn inmiddels klassiek. Ze worden veel gebruikt in overlijdensberichten, want geven zo treffend uitdrukking aan het gemis en verdriet van de achterblijvers. Die weten dat de ander er wel is, zelfs lachend op de uitkijk staat, maar tegelijk zo onbereikbaar blijft. Beide coupletten verwoorden het verlangen de geliefde te ontmoeten die echter niet terugkeert maar deelneemt aan een nieuwe werkelijkheid.

Enkele belangrijke data

11 mei 1905 Ida G.M. Gerhardt geboren in Gorinchem
sep 1917 Erasmiaans Gymnasium
1921 Marie v.d. Zeyde klasgenote
1924 studie Oude Talen in Leiden
1936 publicatie eerste gedicht en start als docente in Groningen
9 mei 40 debuutbundel *Kosmos*
1951 lerares op de Werkplaats van Kees Boeke in Bilthoven
1963 afgekeurd, met pensioen
1967 met Marie wonen in Eefde
1972 publicatie *De psalmen*
9 maart 1990 Marie overlijdt
1992 verzorgingshuis in Warnsveld
15 augustus 1997 Ida overlijdt

Dichten als levensopdracht

Al op jonge leeftijd ontstond bij Ida Gerhardt een besef van roeping. Tijdens een natuurwandeling met haar vader gaf hij naam aan de vis die ze zagen en opende als het ware voor haar de wereld van de taal. Als ze ver in de zestig is blikt ze terug op die ervaring:

*Vijf jaren is oud genoeg.
Toen mijn vader, die ik het vroeg,*

*mij zeide: 'dat is een grondel',
– en ik zàg hem, zwart in de sloot –*

*legde hij het woord in mij te vondeling,
open en bloot.*

*Waarvoor ik moest zorgen,
met mijn leven moest borgen:*

totaan mijn dood.

Ida's leven onderstreept hoe serieus ze deze loodzware taak op zich nam. Tot het eind van haar bestaan stond letterlijk alles in het teken van de poëzie.

Gedisciplineerd en streng voor zichzelf én naar anderen moest alles wijken voor het vers. Marie, die 65 jaar een liefdesband met haar had, typeert Ida met: *ernstig, nadenkend, een beetje droevig. Iemand die steeds fronsend naar iets op zoek is. Op zoek als het ware naar een antwoord, waarvan zij weet dat een ander het haar niet geven kan. Erg ernstig, en erg alleen.*

Inspiratiebronnen: natuur, geloof en kunst

Overigens deelde haar vader niet alleen die liefde voor de natuur met zijn tweede dochter. Met de beginregels van het gedicht 'Christus als Hovenier' – *Eén Rembrandt kende als kind ik goed: de Christus met de grote hoed* – blikt Ida terug op de Paasdienst die ze als zesjarige meemaakte. Tijdens een leeskringavond vertelde ze erover: *Zo zat ik dan stil te luisteren naar het Paasverhaal en toen dan werd voorgelezen: 'en zij meenden dat het de hovenier was', was ik tot die uiterste grens van luisteren gekomen, die een mens maar zelden bereikt. Ik denk dat mijn vader, die ook met open oren hoorde, het heeft gemerkt. Kort daarop toonde hij haar een reproductie van het werk. Tien jaar later zag Ida in Kassel het olieverfschilderij van dezelfde tuinscene tijdens een vakantie met klasgenote Ursula. Tot onze verbijstering was de Rembrandt die wij onmiddellijk zagen, veel kleiner dan wij ons hadden voorgesteld. En tegelijk was het schilderij zo overweldigend, dat wij het nauwelijks konden geloven. Het straalde licht uit, een gouden licht. Vroege Paasmorgen, Maria Magdalene, zij die 'dacht dat het de hovenier was', en de verzezen Heer. Wij waren allebei nog maar kinderen, maar terwijl ik daar zat vond er allengs iets in mij plaats, wat ik nu een katharsis,*

een reiniging zou noemen. Twijfel en angst, afschuwelijke herinneringen aan duffe catechisatie-uren werden a.h.w. binnenin mij weggevaagd.

Helderheid in de ouderdom

Geboorteling. Even terug naar dit woord, dat synoniem voor sterveling. Het staat voor de nieuwe integratie. Sterven als creatief gegeven, als doorgang naar de volgende werkelijkheid. Ida Gerhardt raakt eraan met haar poëzie. Want daarin gaat het om *die éne* die daar lachend wacht. Om *de verzezen Heer*, die in de hof de nieuwe werkelijkheid zichtbaar maakt. Dat zes keer herhaalde *zeven maal* hint naar de scheppingsdagen uit Genesis. Was Ida in de tot hier aangehaalde gedichten nog zoekend naar wat er rond de dood gebeurt met de achterblijvers, in haar gedicht 'Genesis' is er *een onomstotelijk weten* voor wie beseft dat de eigen overgang nadert. Tot verrassing gaan alle coupletten van dat gedicht níet over de wording, het prille begin van een mensenleven, nee, ze verhalen juist over het vernieuwende dat de ouderdom brengt. Als ervaren 70-plusser schreef ze er dit over:

*Oud worden is het eindelijk vermogen
ver af te zijn van plannen en getallen;
een eindelijke verheldering van ogen
voordat het donker van de nacht gaat vallen.*

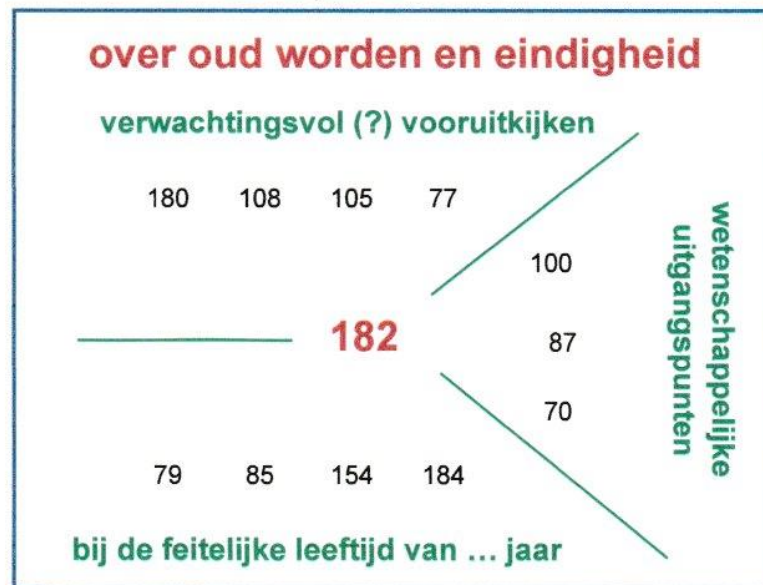
*Het is een opengaan van vergezichten,
een bijna van gehavendheid genezen;
een aan de rand der tijdeloosheid wezen.
Of in de avond gij de zee ziet lichten.*

*Het is, allengs, een onomstotelijk weten
dat gij vernieuwt zult wezen en herschape
wanneer men van u schrijven zal 'ontslapen'
Wanneer uw naam op aarde is vergeten.*

Uiteraard werd bij Ida's uitvaart dit gedicht voorgedragen. Tijdens de dienst werden de aanwezigen verrast door een gele vlinder, die dartelend de kist aanraakte en daarna door een openstaand raam naar buiten vloog. Van grondel naar vlinder, hoe toepasselijk.

Info-kaart 182

Hieronder zie je een toelichting van meerdere *In beweging...*-artikelen, die elk een eigen relatie hebben tot dit artikel: 'Onomstotelijk weten' (op onze website opgeslagen als www.AnderZ.info/182.pdf). Wil je een gerelateerd artikel lezen, ga dan op internet naar: www.AnderZ.info/ Typ dan na de blauwe streep het nummer hieronder dat je wilt inzien. Rond dit vervolgens af met **.pdf** en toets op Enter.

- 184 Grijzend groentje
Word ik een evenwichtskunstenaar zoals deze honderdjarigen? Of een 'zwerfer-te-gast'?
- 182 Onomstotelijk weten
Helpen Ida Gerhardt's gedichten over de eindigheid van het leven?
- 180 Geboortelingen
Hoe kijk ik naar de ontwikkeling die ik tot nu toe doormaakte én die voor me ligt?
- 154 Het krachtproef-decennium
Wat zeggen 5 ervaringsdeskundigen over leven tussen je 70e en 80e jaar?
- 108 'Ik ga vliegen!'
Welke levensduur mag ik verwachten? En welke invulling ga ik dan aan die jaren geven?
- 105 Levensdraad...
Kan ik lijn ontdekken in mijn leven tot nu toe? Hoe kleur ik de tijd die voor me ligt?
- 100 Science fRiction
In welke levensfase ben ik nu? Welke vragen dienen zich in deze tijd aan?
- 87 Leven voor de toekomst
Wat heeft deze bijbels-theologische visie op de laatste levensfase mij te zeggen ?
- 85 65 (?) → Jexit!
Wat is nog mijn waarde als 65-plusser? En hoe ga ik om met ingrijpende levensgebeurtenissen?
- 79 S.K.I.-lid? Dat nooit!
Hoe verhoud ik me als oudere tot de jongere generaties? Wat wordt mijn nalatenschap?
- 77 Grijs Genoeg(en)
Is oud worden de 'niet meer'-fase? Hoe verhoud ik me tot zorgmijdende ouderen?
- 70 Persoon-in-wording
Ga ik deze bijbelse en psychologische kijk op ontwikkelingsfasen benutten?